Vleermuiswerkgroep Nederland

Nieuwsbrief 62
Jaargang 22 (2010)
Nummer 2

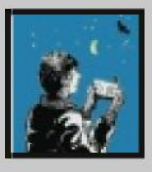

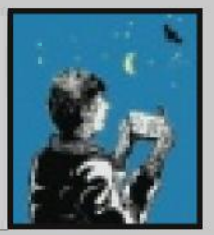

Colofon

De Nieuwsbrief is een uitgave van
de Vleermuiswerkgroep Nederland

ISSN 0928-3587

Redactie:
Carolien van der Graaf, René Janssen,
Annemieke Ouwehand

Redactieadres:
Carolien van der Graaf
Ellekomstraat 70
2573 XG Den Haag
vlennieuwsbrief@vleermuis.net

De redactie houdt zich niet verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen. Wel houdt de redactie zich het recht voor artikelen in te korten, te redigeren en voor personen of groepen kwetsende artikelen niet te plaatsen.

Artikelen insturen:
Teksten kunnen aangeleverd worden via mail. Foto's en tekeningen liefst apart via de e-mail toesturen. Grafieken gelieve in een excel-bestand te versturen.
E-mail:**VLENNIEUWSBRIEF@vleermuis.net**

People from outside the Netherlands can subscribe to the Newsletter by sending an e-mail to vlennieuwsbrief@vleermuis.net to become a VLEN member.

Adreswijzigingen kunnen rechtstreeks doorgegeven worden door te mailen naar: leden@zoogdiervereniging.nl.

Afbeelding voorplaat: diverse afbeeldingen van bezoekerscentra waar excursies in het kader van de Nacht van de Vleermuis plaatsvinden.

Inhoud

3 Nacht van de Vleermuis 2010 introductie
door de redactie

3 Gedicht: De Vleermuis
door Pierre Kemp

4 Programma 14e Nacht van de Vleermuis 2010
door de redactie

10 Gestandaardiseerd inventariseren van vleermuizen per atlasblok
door Zoogdiervereniging, via Kees Mostert

14 Nieuwe Vleermuizen literatuur
door: Peter Lina

16 Wintertellingen laten herstel van vleermuizen zien
bron: zoogmail 2010 nummer 14

17 Polen heeft munten uitgegeven met afbeeldingen van de Kleine hoefijzerneus
door: Peter Lina

18 Korte nieuwsberichten en andere wetenswaardigheden

22 Agenda
25 Adressen

Nacht van de Vleermuis 2010

door: de redactie

Vleermuizen verdienen meer aandacht. Het gaat op veel plaatsen in Europa slecht met ze. Daarom initieert Eurobats jaarlijks de Europese Nacht van de Vleermuis. Ter gelegenheid daarvan organiseert de Vleermuiswerkgroep Nederland op 27 en 28 augustus vleermuiswandelingen.

Op vrijdag 27 en zaterdag 28 augustus 2010 vindt de jaarlijkse Europese Nacht van de Vleermuis plaats. Dan worden er door heel Nederland vleermuiswandelingen gehouden. Tijdens deze wandelingen wordt met bat detectors naar vleermuizen gezocht. Er wordt informatie verstrekt over de waargenomen vleermuissoorten, hun voorkomen en hun gedrag. Op sommige locaties wordt voorafgaand aan de wandeling een lezing gegeven of vinden aanvullende activiteiten plaats. Een kans voor jong en oud in heel Europa om meer te weten te komen over vleermuizen en ze zelfs te horen en te zien!

De Europese Nacht van de Vleermuis is een initiatief van Eurobats, de Europese organisatie voor de bescherming van vleermuizen (www.eurobats.org). In Nederland wordt het evenement ingevuld door de Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN). We werken hierbij samen met de Vereniging voor Veldbiologie (KNNV), de Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie (IVN) en veel vrijwillige excursieleiders. De wandelingen vinden voornamelijk plaats in de omgeving van bezoekerscentra.

Kijk voor wandelingen en activiteiten in uw omgeving op **www.vleermuis.net** onder het kopje **'Agenda '**.

Let op: deze lijst wordt steeds aangevuld.

Of informeer bij een natuurorganisatie bij u in de omgeving.

De vleermuis

De vleermuis wankelt zwak heur fladderkring,
een zwarte vlinder schijnt heur vluchtig zweven.
In schemer zweeft geruischloos 't rustloos beven
en wieken van den zwaaiezwakken zwing.

Ze wiekt al wankelwiekend kring na kring;
alsof door onrust, angst ze wordt gedreven,
en 't lijkt me dat heur levensloop geschreven
wordt door haar zelve in de avondschemering.

Zóó ook wiekt mijne ziel door 's levens duister
onrustig rond, terwijl z'heur daden schrijft
niet in de lucht, doch in heur zelf, die blijft

Aan diepen hemel danst in lichten luister
een ster, waarop heur weten angstig peinst,
wanneer ze vreugde en vrolijk leven veinst.

Pierre Kemp

(blz. 1268 Verzameld Werk deel III)

Programma 14e Nacht van de Vleermuis

zie ook www.vleermuis.net

FRIESLAND

Locatie: Appelscha (Friesland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 19.45 uur
Startpunt: Terwisscha 6a in Appelscha
Organisatie: Bezoekerscentrum Drents-Friese Wold
Aanmelden: 0516 – 464 020

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

GRONINGEN

DRENTHE

Locatie: Drouwen (Drenthe)
Datum: vrijdag 27 augustus 2010
Tijd: 19.30 uur
Startpunt: Steenhopenweg 4 in Drouwen
Organisatie: Het Boomkroonpad
Aanmelden: 0592 – 377 305

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

OVERIJSSEL

Locatie: Junne, nabij Ommen (Overijssel)
Datum: vrijdag 27 augustus 2010
Tijd: 22.00 - 00.30 uur, vertrek van de boerderij om 22:30 uur
Startpunt: Nieuwe Hammerweg 3 in Junne (nabij Ommen)
Organisatie: Stichting Natuurbehoud Noordoost Overijssel
Aanmelden: opgave verplicht bij Herma Jaspers, T 0529 – 46 1011 of M 06-25 222 333
Kosten: 5,00 p.p.
Aantrekken: goed schoeisel en warme kleding.

Programma: *Vleermuizen in het landschap*
Op landgoed Junne zijn we te gast, een oud esdorp die al vroeg in de middeleeuwen bekend was. Deze buurtschap was destijds de kern van marke Junne die in 1846 is opgeheven. De marke is een gemeenschap van gezeten boeren die eigendoms en/of gebruiksrechten uitoefenden over de woeste gronden. Zo ziet men hier veel oude bomen in lanen terug een geliefde jaagplek voor vleermuizen. In het bos zijn ook veel oude bomen met scheuren en holen. Misschien herbergt zo'n gat of scheur wel een kolonie vleermuizen.

Gidsen zijn; Herma Jaspers; Natuurgids en Hillie Waning Vos; Life & Nature Specialist van Stichting Natuurbehoud Noordoost Overijssel

Kinderen zijn welkom en de wandeling zal ongeveer 1 ½ tot 2 uur duren.
Tijdens deze avond zijn er 15 batdetectoren beschikbaar om eens zelf te ervaren hoe dit werkt.

De opbrengst van deze Nacht van de Vleermuis excursies worden gebruikt om life-traps aan te schaffen. Deze life-traps zijn muizenvallen waar de muizen levend in worden gevangen en na het onderzoek weer worden vrijgelaten. Tevens worden zij gebruikt voor het onderwijs voor leerlingen in het basisonderwijs om meer aandacht te vragen voor onze eigen Nederlandse Zoogdieren. Voor het voortgezet onderwijs leerlingen kunnen zij in het kader van hun 'Maatschappelijke Stage in het Groen' meehelpen met het onderzoek naar muizen.

Programma 14e Nacht van de Vleermuis *vervolg*

zie ook www.vleermuis.net

Locatie: Rheezerveen (Overijssel)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 22.30 - 00.30 uur
Startpunt: Werkschuur Staatsbosbeheer (ligt aan de N34) Ommerweg 24a in Rheezerveen
Organisatie: Stichting Natuurbehoud Noordoost Overijssel
Aanmelden: opgave verplicht bij Hillie Waning Vos, T 0523 – 68 21 05 of E hilliewaning@wanadoo.nl
Kosten: 5,00 p.p.
Aantrekken: goed schoeisel en warme kleding

Programma: *Gaan vleermuizen ook op vakantie?*
Wat is niet leuker om op je vakantieplekje eens te kijken of vleermuizen ook echt op vakantie gaan? Houden zij ook een zomervakantie? En wat doen zij in de winter? Deze excursie is zeer geschikt voor groepen met kinderen. We gaan op zoek naar vleermuizen met hulp van een batdetector. Kinderen zijn welkom en de wandeling zal ongeveer 1 ½ tot 2 uur duren.

Gidsen; Hillie Waning Vos; Life & Nature Specialist van Stichting Natuurbehoud Noordoost Overijssel en Hilda Zweekhorst gids in opleiding

Tijdens deze avond zijn er 15 batdetectoren beschikbaar om eens zelf te ervaren hoe dit werkt. De opbrengst van deze Nacht van de Vleermuis excursies worden gebruikt om life-traps aan te schaffen. Deze life-traps zijn muizenvallen waar de muizen levend in worden gevangen en na het onderzoek weer worden vrijgelaten. Tevens worden zij gebruikt voor het onderwijs voor leerlingen in het basisonderwijs om meer aandacht te vragen voor onze eigen Nederlandse Zoogdieren. Voor het voortgezet onderwijs leerlingen kunnen zij in het kader van hun 'Maatschappelijke Stage in het Groen' meehelpen met het onderzoek naar muizen.

Locatie: Dedemsvaart (Overijssel)
Datum: zondag 29 augustus 2010
Tijd: 22.30 - 00.30 uur
Startpunt: Nieuwe Wijk 14 op de parkeerplaats van zwembad De Kiefer in Dedemsvaart.
Organisatie: Stichting Natuurbehoud Noordoost Overijssel
Aanmelden: opgave verplicht bij Hillie Waning Vos, T 0523 – 68 21 05 of E hilliewaning@wanadoo.nl
Kosten: 5,00 p.p.
Aantrekken: goed schoeisel en warme kleding

Programma: Vleermuizen in een woonwijk
Wij gaan kijken in een nieuwe en wat oudere woonwijken wat we daar zoal horen en zien. Zullen we het verschil horen in een nieuwe of een oude woonwijk? En hoe zou dat toch komen? Ook brengen we een bezoek aan de voormalige zandwinningplas 'Kotermeer' achter het zwembad De Kiefer. Wie komen we hier tegen? Kinderen zijn welkom en de wandeling zal ongeveer 1 ½ tot 2 uur duren.

Gidsen: Hillie Waning Vos; Life & Nature Specialist van Stichting Natuurbehoud Noordoost Overijssel en Hilda Zweekhorst gids in opleiding

Tijdens deze avond zijn er 15 batdetectoren beschikbaar om eens zelf te ervaren hoe dit werkt. De opbrengst van deze Nacht van de Vleermuis excursies worden gebruikt om life-traps aan te schaffen. Deze life-traps zijn muizenvallen waar de muizen levend in worden gevangen en na het onderzoek weer worden vrijgelaten. Tevens worden zij gebruikt voor het onderwijs voor leerlingen in het basisonderwijs om meer aandacht te vragen voor onze eigen Nederlandse Zoogdieren. Voor het voortgezet onderwijs leerlingen kunnen zij in het kader van hun 'Maatschappelijke Stage in het Groen' meehelpen met het onderzoek naar muizen.

Programma 14e Nacht van de Vleermuis *vervolg*

zie ook www.vleermuis.net

GELDERLAND

Locatie: Renkum (Gelderland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: ca. 20.00 uur
Startpunt: wordt bekend gemaakt na aanmelding
Organisatie: Natuurinformatiecentrum De Beken
Aanmelden: E.van.Kasteel@staatsbosbeheer.nl of 0317-319303

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

Locatie: Neede (Gelderland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 19.45 uur
Startpunt: Bibliotheek "De Meijer" Hessenweg 2 in Neede
Organisatie: IVN en Vleermuizendorp Neede
Aanmelden: b.niessink@upcmail.nl

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

Locatie: Nijmegen (Gelderland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 19.45 uur
Startpunt: Park Brakkenstein
Organisatie: N. Nauta
Aanmelden: n.nauta@chello.nl

Programma:
Ga voor een vleermuiswandeling naar Park Brakkenstein. Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

Locatie: Babberich / Zevenaar (Gelderland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 20.00
Startpunt: kerkplein in Babberich
Organisatie: Alfred van Zwam
Aanmelden: alfred.zevenaar@live.nl, maximum 30 deelnemers.

FLEVOLAND

Locatie: Schokland (Flevoland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: ca.20.00 uur
Startpunt: Keileemweg 1 op Schokland
Organisatie: Bezoekerscentrum Gesteentetuin Schokland
Aanmelden: 0320 – 28 61 30 of 0320 - 28 61 11.

Programma:
Met gids en detector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan deze dieren.

Locatie: Lelystad (Flevoland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: ca. 20.00 uur, wordt bekend gemaakt na aanmelding
Startpunt: Vlotgrasweg 11 in Lelystad
Organisatie: Bezoekerscentrum Natuurpark Lelystad
Aanmelden: 0320 – 28 61 30 of 0320 – 28 61 11

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de

Programma 14e Nacht van de Vleermuis *vervolg*

zie ook www.vleermuis.net

verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

UTRECHT

Locatie: Amerongen (Utrecht)
Datum: vrijdag 27 augustus 2010
Tijd: 20.00 - 22.00 uur
Startpunt: kasteel Amerongen
Organisatie: Ben Verboom
Aanmelden: Opgeven kan tot 1 week voorafgaand aan de excursie via dennis.wansink@zoogdiervereniging.nl.
De deelnamekosten bedragen € 2,50.

ZUID-HOLLAND

Locatie: Den Haag (Zuid-Holland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 20.00 uur
Startpunt: Haagse Bos, wordt bekend gemaakt na aanmelding
Organisatie: Staatsbosbeheer en Stichting Zoogdierwerkgroep Zuid Holland
Aanmelden: m.eikelenboom@staatsbosbeheer.nl of 070 – 385 1050

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u in het Haagse Bos op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

Locatie: Rotterdam (Zuid-Holland)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 20.30 - 23.00 uur
Startpunt: parkeerplaats aan het Langepad in het Kralingse Bos (kruising Prinses Beatrixlaan en Langepad, t.h.v. Sportpark Bosdreef)
Organisatie: bureau Stadsnatuur Rotterdam (bSR)
Aanmelden: vooraf op geven via e-mail bsr@nmr.nl of telefoon 010 – 266 0470.

Programma:
De stadsecologen staan om 20:30 klaar op de parkeerplaats aan het Langepad in het Kralingse Bos en zullen daarna in één of twee groepen richting heemtuin vertrekken. Tussen 22:30-23:00 wordt weer teruggekeerd naar de verzamelplaats. Deelnemen is gratis. Alleen bij slecht weer gaat de excursie niet door. Voor meer informatie kan op www.bureaustadsnatuur.nl worden gekeken of naar eerder genoemd nummer worden gebeld.

Locatie: Leiden (Zuid-Holland)
Datum: zaterdag 18 september 2010
Tijd: 14:00 tot 16:00 uur
Startpunt: Bezoekerscentrum Het Reigersbos, Polderpad, Polderpark Cronesteyn, Leiden.
Organisatie: IVN Afdeling Leiden, Jeugdnatuurclub
Coördinator: Ankie Hoogendoorn en Jack Boogmans
Aanmelden noodzakelijk: webmaster@polderparkcronesteyn.nl
Info: www.polderparkcronesteyn.nl

Programma:
Activiteit voor de jeugd van 6-12 jaar. Deze activiteit is alleen voor kinderen; ouders kunnen eventueel terecht in het theehuis. Er komt iemand vertellen over vleermuizen, en we gaan een vleermuis knutselen

Locatie: Leiden (Zuid-Holland)
Datum: zaterdag 18 september 2010
Tijd: 19:30 tot ca 22:15 uur
Startpunt: Bezoekerscentrum Het Reigersbos, Polderpad, Polderpark Cronesteyn, Leiden.
Organisatie: IVN Afdeling Leiden, Werkgroep Cronesteyn
Coördinator: Jack Boogmans en Gerard van der Klugt
Aanmelden noodzakelijk: webmaster@polderparkcronesteyn.nl
Info: www.polderparkcronesteyn.nl

Programma 14e Nacht van de Vleermuis *vervolg*

zie ook www.vleermuis.net

Programma:
Vleermuizen-excursie voor jeugd en volwassenen. We wandelen door verschillende stukjes van het Polderpark, en proberen met de hulp van batdetectors en misschien ook op zicht verschillende soorten vleermuizen waar te nemen. Na afloop kan men nog terecht in het bezoekerscentrum. Een zaklantaarn kan handig zijn. De organisatie zorgt voor batdetectors.

Routebeschrijving:
De locatie zelf is niet per auto bereikbaar! Parkeren auto bij voorkeur Melchior Treublaan, in de omgeving van station Lammenschans en Kanaalweg.
OV: Station Lammenschans, of Lammebrug, flat Cronesteyn, Lammenschansweg.
Lopen of fietsen: langs het Rijn-Schiekanaal, vanaf de fietsbrug langs het spoor (Kanaalbrug) over het Cronesteinpad langs het kanaal, of vanaf de Lammebrug (van de Europaweg) over de weg Cronesteyn. Sla links van kampeerboerderij Stochemhoeve het Polderpad in; voorbij het bos ligt links het bezoekerscentrum.

Locatie: Zoetermeer (Zuid-Holland)

Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 20.00
Startpunt: Balijhoeve, Kurkhout 100, Zoetermeer (wijk Rokkeveen)
Organisatie: gemeente Zoetermeer, dhr. J. G. Vos
Aanmelden: J.G.Vos@zoetermeer.nl

Programma:
Vanwege het 1000 en 1 soortenweekend en de Europese Nacht van de Vleermuis wordt op een ludieke wijze 3 jaar vleermuisonderzoek in Zoetermeer gepresenteerd. Naast de officiële overhandiging van het onderzoeksrapport aan de voor natuur verantwoordelijke wethouder Frank Speel zullen de onderzoekers een lezing verzorgen over de acht in Zoetermeer aangetroffen soorten en zijn er aansluitend vleermuisexcursies.

NOORD-HOLLAND

Locatie: Gravenland (Noord-Holland)

Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 20.00 uur
Startpunt: wordt bekend gemaakt na aanmelding
Organisatie: Bezoekerscentrum 's Gravenland
Aanmelden: 035 – 656 3080

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

Locatie: Schoorl (Noord-Holland)

Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 19.45 uur
Startpunt: Oorsprongweg 1 in Schoorl
Organisatie: Bezoekerscentrum Het Zandspoor
Aanmelden: 072 – 509 3352

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

Locatie: Vogelenzang (Noord-Holland)

Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: ca. 20.00 uur, wordt bekend gemaakt na aanmelding
Startpunt: 1e Leyweg 6 in Vogelenzang.
Organisatie: Bezoekerscentrum de Oranjekom
Aanmelden: 020-6087595 en www.waternet.nl

Programma:
Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen.

Programma 14e Nacht van de Vleermuis *vervolg*

zie ook www.vleermuis.net

ZEELAND

NOORD-BRABANT

Locatie: Eindhoven (Noord-Brabant)
Datum: vrijdag 27 augustus 2010
Tijd: 20.00 - 22.30 uur
Startpunt: Milieu Educatie Centrum, Genneperweg 145, Eindhoven
Organisatie: Milieu Educatie Centrum (MEC) en Vleermuiswerkgroep Noord Brabant
Aanmelden: MEC: 040-2594700. In totaal kunnen 30 mensen deelnemen.

Programma:

In het Milieu Educatie Centrum (MEC) start om 20.00 uur een inleiding over het leven van vleermuizen. Daarna volgt een spannende wandeling in het donker. Met de vleermuisdetector kunnen bezoekers op zoek gaan naar de Watervleermuis, de Laatvlieger en de Ruige dwergvleermuis.

Deelname aan de lezing en wandeling is gratis. Vleermuiswerkgroep Noord Brabant verzorgt de lezing en begeleidt de wandeling. Om 22.30 uur eindigt de zoektocht naar vleermuizen.

LIMBURG

Locatie: Heerlen (Limburg)
Datum: zaterdag 28 augustus 2010
Tijd: 19.00 uur
Startpunt: wordt bekend gemaakt na aanmelding
Organisatie: Bezoekerscentrum Brunssummerheide
Aanmelden:
bc.brunssummerheide@natuurmonumenten.nl of
045-563 03 55

Programma:

Met gids en vleermuisdetector wandelt u door het natuurgebied op zoek naar vleermuizen. Leer waar en hoe ze leven, de verschillen en overeenkomsten en wat er nou zo mooi is aan vleermuizen. Verzamelen om 19:00 uur, waarna met de auto naar het startpunt wordt gereden.

Gestandaardiseerd inventariseren van vleermuizen per atlasblok

door Zoogdiervereniging, via Kees Mostert

NOOT van de redactie:
Hierbij onze verontschuldigingen het late verschijnen van nieuwsbrief nummer 62. Het onderstaande artikel is nu een beetje *mostert* na de maaltijd, aangezien het vleermuisseizoen grotendeels voorbij is. De meest recente informatie over het Zoogdier Atlas project is te volgen op www.zoogdieratlas.nl.

Tijdens de vorige atlasperiode is de verspreiding van vleermuizen gebaseerd op losse waarnemingen. Dit heeft veel informatie opgeleverd over de verspreidingspatronen van vleermuizen in Nederland.
Bij een start van een nieuwe atlasperiode is de wens geuit om door middel van bat-detectors systematischer informatie in het veld te verzamelen. Hierdoor kan aanzienlijk meer waardevolle informatie worden verzameld dan waneer deze opnieuw wordt gebaseerd op losse waarnemingen :

- Er wordt in beeld gebracht waar soorten WEL zijn aangetroffen, maar ook maar zij NIET aangetroffen;
- Het is bekend welke onderzoeksinspanning er per gebied is geleverd;
- Door in acht kilometerhokken per atlashok de aantallen per route te noteren is het mogelijk om betrouwbare aantalschattingen te maken;
- Tevens is mogelijk om kaarten met relatieve dichtheden te berekenen
- SOVON heeft gedurende de broedvogelatlas al de nodige ervaring opgedaan met een vergelijkbare gestandariseerde methode.
- Het kan een begin worden van een nieuw Meetnet vleermuizen in de zomer. Nieuwe analysetechnieken lijken dit mogelijk te maken (zie artikel van Arco van Strien en Leo Soldaar in Landschap jrg. 2009 nr. 1.

Probeer in alle km-hokken binnen het uurhok de aanwezigheid van de te verwachten vleermuissoorten vast te stellen. Een registratie per soort per km-hok is voldoende. Het meest effectieve is door binnen een km-hok de meest interessante biotoop te bezoeken, zoals bijvoorbeeld een landgoed of een vijver in beschutting van oude bomen. Neem als streeftijd een half uur per kilometerhok (afhankelijk van vervoer, infrastructuur en variatie in habitat) op een gunstig tijdstip.
In het najaar noteer je, behalve de aanwezigheid per kilometerhok, ook of je een baltsroep hebt gehoord (geldt voor gewone dwergvleermuis, kleine dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, bosvleermuis, grootoorvleermuis en tweekleurige vleermuis).

Voorwaarde voor een bezoek is dat de weersomstandigheden gunstig zijn voor detectoronderzoek, d.w.z. geen neerslag van betekenis, niet kouder dan 8 gr C., geen mist of ernstige nevelvorming, windkracht niet harder dan matig (3-4 B.).

Begin niet eerder dan een uur na zonsondergang met je ronde en ga niet langer door na vijf uur na zonsondergang als richtlijn.

Acht kilometerhokken, verspreid door het uurhok, worden intensiever onderzocht. Dit zijn standaard de km-hokken 12, 23, 25, 32, 34, 41, 43 en 54. Binnen deze acht kilometerhokken zoek je naar de infrastructuur die de grootst mogelijke afstand doorkruist in het kilometerhok. Vanaf deze route noteer je niet alleen de soorten maar ook de aanwezige aantallen.

De kilometerhokken in het atlashok worden tweemaal binnen het seizoen bezocht :
2x in de periode 1 mei - 1 juli liefst zo kort mogelijk na elkaar

Het onderzoek in de kilometerhokken in het atlashok zegt vooral iets over het ruimtelijke voorkomen van vleermuizen. Deze kan plaatsvinden in de periode 1 mei tot en met 30 september.

Het onderzoek binnen de acht geselecteerde kilometerhokken zegt vooral iets over de "relatieve dichtheden" en op basis daarvan hun meer betrouwbare aantalschattingen worden berekend.

Tijdsinspanning

Besteed voor de acht kilometerhokken maximaal een uur per kilometerhok. Voor de aantalsronde kom je dan maximaal op 16 uur veldwerk.

Een inventarisatieronde van de overige 17 kilometerhokken in een uurhok zal gemiddeld ook een uur kosten. Voor een totale inventarisatie kun je dan uitgaan van ca. 30 uur.

De volgende soorten kunnen op deze wijze worden verzameld :

Algemene soorten	1 mei - 1 juli	vanaf 1 juli-30 september
Watervleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid
Meervleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid
Gewone dwergvleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid en baltsroep
Ruige dwergvleermuis		aanwezigheid en baltsroep
Laatvlieger		
Rosse vleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid en baltsroep
Grootoorvleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid en baltsroep
Schaarse/zeldzame soorten		
Baardvleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid
Franjestaart	aanwezigheid	aanwezigheid
Vale vleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid
Kleine dwergvleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid en baltsroep
Bosvleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid en baltsroep
Tweekleurige vleermuis	aanwezigheid	aanwezigheid en baltsroep
Overige myotis-soorten.	aanwezigheid	aanwezigheid

Waarnemingen van de schaarse/zeldzame soorten dienen te worden opgenomen, zodat controle achteraf mogelijk is.

Gebiedsnaam : ……..
Code 5*5 km-hok : .. …….. (bijvoorbeeld: 40-52)
Jaar : ……

Naam : ……..…… Adres : …….
Postcode en plaats : ……
E-mail: ……..Tel : ……

Code …… (niet invullen)

Formulier uiterlijk **1 december** van het lopende jaar inzenden naar:
Zoogdiervereniging, Antwoordnummer 98198, 6500 VA NIJMEGEN. Ook formulieren van niet volledig onderzochte 5*5 km-hokken graag terugsturen.

I. Een herhaalde telling (tweemaal dezelfde) in acht 1*1 km-hokken binnen het 5*5 km-hok, in de periode 15 april – 1 juli.

In de acht gemarkeerde 1*1 km-hokken (12, 23, 25, 32, 34, 41, 43 en 54) doe je een telling vanaf de bestaande infrastructuur (die je gelijk houdt over de twee bezoeken). Daarnaast geef je een aantalschatting in categorieën hoeveel jij vermoedt dat er in het hele km-hok aanwezig zal zijn. Besteed **maximaal** een uur in het betreffende km-hok.
Je telt iedere bat detector registratie, behalve wanneer je er (vrijwel) zeker van bent dat het gaat om hetzelfde individu. Z.o.z. voor toelichting bij I.

1*(Aantals) Telling per km-hok																
Km-hok	12		23		25		32		34		41		43		54	
datum per km-hok																
telling/aantalsschatting	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S
Watervleermuis																
Meervleermuis																
Gewone dwergvleermuis																
Ruige dwergvleermuis																
Laatvlieger																
Rosse vleermuis																
Grootoorvleermuis																
Overige:																
Baardvleermuis																
Franjestaart																
Kleine dwergvl.																
Tweekleurige vleerm																
.....																
.....																

1*(Aantals) Telling per km-hok																
Km-hok	12		23		25		32		34		41		43		54	
datum per km-hok																
telling/aantalsschatting	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S
Watervleermuis																
Meervleermuis																
Gewone dwergvleermuis																
Ruige dwergvleermuis																
Laatvlieger																
Rosse vleermuis																
Grootoorvleermuis																
Overige:																
Baardvleermuis																
Franjestaart																
Kleine dwergvl.																
Tweekleurige vleerm																
.....																
.....																

Toelichting bij vorige pagina

(Aantals) Telling (T)

De twee rondes in het voorjaar in de acht 1*1 km-hokken zijn bedoeld om voor iedere aanwezige soort met bepaalde rekenprocedures de kans te schatten dat je hem mist. De resultaten maken het hopelijk mogelijk om gestandaardiseerde verspreidingskaarten te maken.

Bij deze rondes vragen we ook om een geteld aantal. Misschien lukt het zelfs om daarmee kaarten te laten maken met relatieve dichtheden. In feite is dit een nieuwe poging om op termijn te komen tot een Meetnet Vleermuizen (buiten verblijfplaatsen).

De eerste en de tweede ronde moeten kort na elkaar uitgevoerd worden, bijv. met een tussenruimte van maximaal een week. De methode moet gelijk zijn: dezelfde route, dezelfde tijd na zonsondergang, dezelfde waarnemer, dezelfde bat detector, dezelfde tijdsbesteding, dezelfde wijze van transport (STERKE VOORKEUR VOOR LOPEN).

Aantalsschatting (S)

A = 1-3 exemplaren, B = 4-10 exemplaren, C = 11-25 exemplaren

D = 26-50 exemplaren, E = 51-100 exemplaren, F = > 100 exemplaren

Let op: de aantalsschatting moet betrekking hebben op het gehele 1*1 km hok.

II. Aanwezigheid per km-hok

Probeer in de 17 resterende 1*1 km-hokken de aanwezigheid van zoveel mogelijk vleermuissoorten vast te stellen. 1x aanwezigheid per soort is voldoende.

Km-hok	11	13	14	15	21	22	24	31	33	35	42	44	45	51	52	53	55
datum per km-hok*																	
Watervleermuis																	
Meervleermuis																	
Gewone dwergvleermuis																	
Ruige dwergvleermuis																	
Laatvlieger																	
Rosse vleermuis																	
Grootoorvleermuis																	
Overige:																	
Baardvleermuis																	
Franjestaart																	
Kleine dwergvl.																	
Tweekleurige vleermuis																	
.....																	
.....																	

**Datum: dag-maand invullen*

III. Algemeen

Weeromstandigheden : Alle tellingen dienen alleen bij redelijke tot goede weersomstandigheden te worden uitgevoerd (temperatuur niet lager dan 8 gr. C. kan zijn, er geen neerslag of mist van betekenis is, en dat de wind niet harder is dan matig (3-4 B.).

Begin tenminste een half uur na zonsondergang en gebruik alleen de eerste helft van de nacht (zolang de weersomstandigheden het toelaten).

Van de soorten in de kolom overig dient zoveel mogelijk bewijs te worden verzameld, bijvoorbeeld een opname en/of geluidsanalyse of een uitvoerige beschrijving. Dat geldt ook voor watervleermuis en meervleermuis in besloten omgeving, zoals bos.

Wanneer je een kraamkolonie vindt van een betreffende soort kun je onder het betreffende km-hok een K zetten. In het geval van een social call in het najaar bij gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en grootoorvleermuis geef je onder het betreffende kilometerhok een S aan.

Nieuwe Vleermuizen literatuur

door: Peter Lina (phclina@telfort.nl)

In deze rubriek wordt nieuw verschenen literatuur over vleermuizen vermeld, maar geen artikelen in tijdschriften of nieuwsbrieven. Ook vindt geen boekbespreking plaatsvinden, wel soms opmerkingen over de aard van een boek of de bruikbaarheid voor bepaalde doelgroepen. Ook kunnen wat oudere boeken worden vermeld, die ik pas recent heb binnengekregen. De boeken worden in volgorde van het jaar van verschijnen vermeld.

J. Muñoz Arango, 2001. **Los murciélagos de Colombia, Sistemática, distribución, descripción, historia natural y ecología.** Editorial Universidad de Antioquia, Colombia. 391 pp. ISBN: 958-655-524-0. In het Spaans. Met veel kleurenfoto's, pentekeningen en verspreidingskaarten van de meeste beschreven vleermuissoorten (175).

Een zeer zeldzaam handboek. Is in geen enkele bibliotheek in Europa beschikbaar, slechts aanwezig in 9 bibliotheken in de Verenigde Staten. Voor de aanwezigheid in bibliotheken in Midden- en Zuid-Amerika zijn geen opgaven bekend.

S. Lamotte, 2007. **Les chauves-souris dans les milieux souerrains protégés en Wallonie.** Etat des populations, répartition et gîtes d'hivernages. Division de la Nature et des Forêts, Direction Générale des Ressources et de l'Environnemet, Ministère de la Région wallone. Traveux No. 29. 272 pp.

Beschrijvingen en voorkomen van de vleermuissoorten in Wallonië met verspreidingskaartjes van zomer- en wintervondsten en beschrijvingen van de beschermde ondergrondse winterverblijven in Wallonië met veel fraaie kleurenfoto's van de verschillende typen afsluitingen van deze winterverblijven.

Dit boek is te downloaden op:
http://environnement.wallonie.be/cgi/dgrne/publi/telecharger.idc?id=0

G. Kłys, B. Wołoszyn, E. Jagt-Yazykova & A. Kuśnierz (eds.), 2008. **Wpływ środowiskowych warunków na wybór hibernaculum przez nietoperze (The influence of environmental conditions on the bat hibernaculum** choice. ZPW Plik, Bytom. Poolse deel 167pp., Engelse deel 156 pp. ISBN:83-83-916842-1-3.

Tweetalig werk in Pools en Engels. Engelse vertaling: Elena Jagt-Yazykova. Helaas laat de Engelse vertaling van het Pools hier en daar te wensen over.

M. Dietz, 2008. **Thermoregulation and Foraging Strategies of the Trawling Bat Myotis Daubentonii.** VDM Verlag Dr. Müller. 129 pp. ISBN: 978-3-639-03718-0.

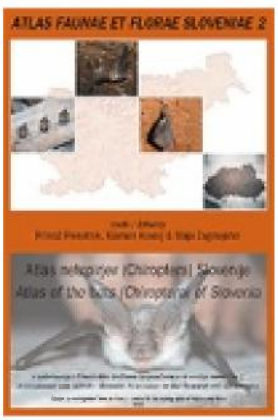

P. Presetnik, K. Koselj & M. Zagmajster (eds), 2009. **Atlas netopirjev (Chiroptera) Slovenije – Atlas of bats (Chiroptera) of Slovenia.** Atlas Faunae et Florae Sloveniae 2, Centre for Cartography of Fauna and Flora. 151 pp. ISBN: 978-961-90512-9-0.

Tweetalig werk in Sloveens en Engels.

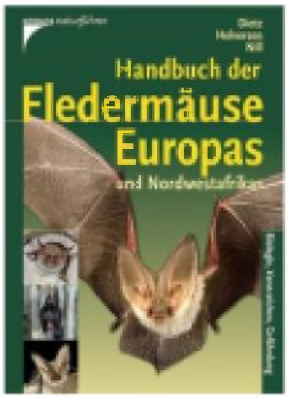

Verschenen zijn de navolgende vertalingen van C. Dietz, O. von Helversen & D. Nill, 2007. **Handbuch der Fledermäuse Euopas und Nordwestafrikas**:

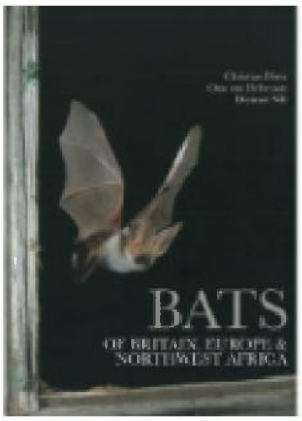

2009. **Bats of Britain, Europe & Northwest Africa.** A&C Black, London, 400 pp. ISBN: 10- 987-654-321.

Engelse vertaling en bewerking: Peter H.C. Lina; Aanvullende teksten voor Groot-Brittannië: Antony M. Hutson.

De in de Duitse uitgave voorkomende talrijke (inhoudelijke) fouten zijn verbeterd. Tevens wordt in deze editie de bedreigingen van de in het boek beschreven soorten in tabelform weergegeven. Ook zijn kort beschrijvingen gegeven van 5 soorten, die in de Duitse editie niet waren opgenomen.

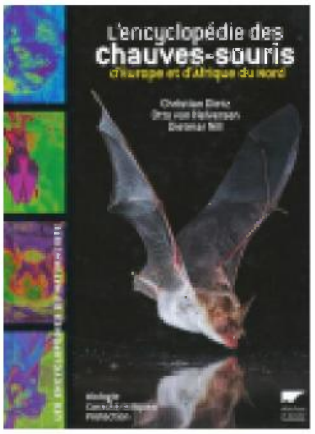

2009. **L'Encyclopedie des chauves-souris d'Europe et d'Afrique du Nord.** Delachaux & Niestle, Paris. 400pp. ISBN: 978-2-603-01595-7.

Franse vertaling en bewerking: Marie-Jo Dubourg-Savage. De in de Duitse uitgave voorkomende talrtijke (inhoudelijke) fouten zijn verbeterd.

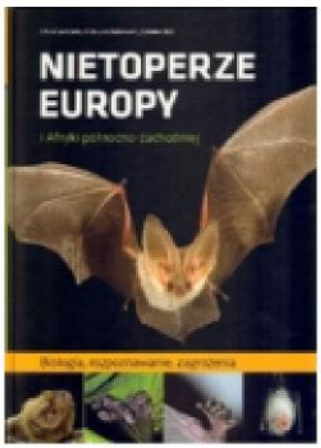

2009. **Nietoperze Europy i Afriki północno-zachodniej.** MULTICO oficyna Wydawnicza, Warszawa. 400 pp. ISBN: 978-83-7073-673-6

Poolse vertaling: Magdalena Zadrąg. De in de Duitse uitgave voorkomende talrijke (inhoudelijke) fouten zijn helaas niet verbeterd.

Th.H. Kunz & S. Parsons (eds.), 2009. **Ecological and Behavioral Methods for the Study of Bats. 2nd Edition.** The Johns Hopkins University Press, Baltimore. 901 pp. ISBN: 10-0-8018-9147-7.

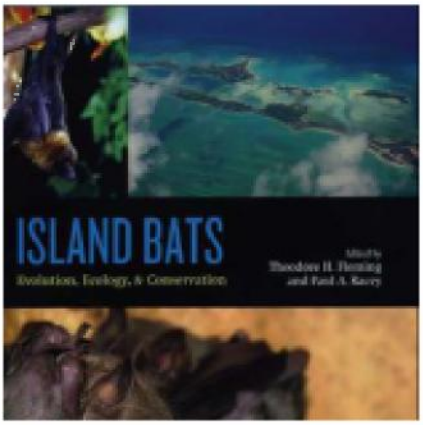

Herdruk en zeer grondige bewerking van het in 1988 met de gelijknamige titel uitgegeven boek. Bovendien zijn 14 nieuwe hoofdstukken toegevoegd.

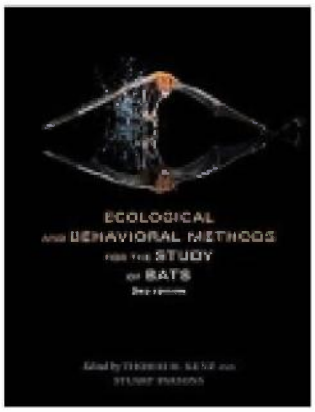

Th. H. Fleming & P.A. Racey (eds.), 2009. **Islands Bats, Evolution, Ecology & Conserevation.** The University of Chicago Press, Chicago 60637. 549 pp. ISBN: 13:978—0-226-25330-5

Wintertellingen laten herstel van vleermuizen zien

bron; Zoogmail 2010 nummer 14

In de periode 1940-1970 namen veel vleermuissoorten dramatisch in aantal af, maar recenter is er sprake van herstel. Zo blijkt uit de zogenaamde wintertellingen. Met name de ingekorven vleermuis en de franjestaart vertonen sterke stijgingen. Maar ook bij andere soorten zit groei. Zo blijkt uit publicatie van de tellingen in het populair wetenschappelijke tijdschrift Zoogdier van de Zoogdiervereniging.

Dankzij tellingen van vleermuizen in de winterverblijven door vele ervaren vrijwilligers in heel Nederland kunnen we populaties van de verschillende soorten steeds beter volgen. Analyses van die tellingen laten zien dat de zeven soorten vleermuizen die met dit meetnet gevolgd kunnen worden, toenemen. De sterkste stijging is te vinden bij de ingekorven vleermuis en de franjestaart, waarvan de aantallen zijn toegenomen tot 2000 procent respectievelijk 1500 procent van de populatieomvang in 1986. Ook de gewone baardvleermuis (een landelijk voorkomende soort) laat een sterke toename zien. De aantallen zijn gestegen tot 350 procent van de populatie in 1986.

Anders is het patroon bij de gewone grootoorvleermuis. Bij deze eveneens landelijk voorkomende soort is sprake van een toename tot 1996 van ongeveer 200 procent, waarna een stabilisatie optreedt. De vale vleermuis laat aanvankelijk een lichte toename zien, gevolgd door een terugval rond de beginwaarde om vervolgens vanaf 1996 met pieken en dalen te stijgen naar 300 procent.

Van de twee soorten die boven water foerageren neemt de meervleermuis sterker toe dan de watervleermuis. Beide soorten kennen een matige toename. Het onderzoek levert overigens alleen voor deze zeven soorten bruikbare gegevens op. Voor de andere soorten is het meetnet niet representatief genoeg. Deze overwinteren voornamelijk in andere typen objecten, of worden in te kleine of te sterk wisselende aantallen aangetroffen. Het gaat dan bijvoorbeeld om de gewone dwergvleermuis die massaal overwintert in spouwmuren.

Petroleum lampen

Al in de dertiger jaren van de vorige eeuw bezochten onderzoekers, toen nog met petroleumlampen, Limburgse groeven om daar onderzoek te doen naar overwinterende vleermuizen. Dit onderzoek leverde een schat aan gegevens op over meerdere vleermuissoorten. In de winter van 1950/1951 werd voor het eerst een overwinteringverblijf buiten Limburg bezocht. Vanaf de jaren zestig breidt het onderzoek zich verder uit en worden de aantallen vleermuizen steeds systematischer geteld. In de periode 1940-1970 namen veel vleermuissoorten dramatisch in aantal af. Maar recenter is er sprake van herstel.

Bescherming

De afgelopen decennia zijn vleermuizen inderdaad ook sterker in beeld bij beleidsmakers en beheerders, zodat er vaak met vleermuizen rekening wordt gehouden tijdens beheer van natuurgebieden, tijdens planologische ingrepen en tijdens restauratie van gebouwen. Door wetgeving als de Flora- en faunawet en de Habitatrichtlijn is dat ook verplicht. Kortom: bescherming werkt.

Betrouwbaar

Het meetnet bevat over de periode 1943-2009 gegevens van een kleine 1.650 verblijven die verspreid over het land liggen. In het algemeen gaat het hierbij om objecten die (deels) ondergronds liggen zoals, mergelgroeven, forten, bunkers en (ijs)kelders. Zo'n reeks is in Europa ongeëvenaard.

Sinds 1995 vallen de tellingen binnen het meetnet 'Vleermuizen in winterverblijven' van het Netwerk Ecologische Monitoring, waarvan de coördinatie plaatsvindt door de Zoogdiervereniging. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is bij het meetnet betrokken voor de berekening van trends en indexen die de ontwikkeling weergeven van de met dit meetnet te volgen vleermuissoorten. Het CBS is tevens verantwoordelijk voor de controle op kwaliteit en de betrouwbaarheid van de NEM-meetnetten. Het meetnet wordt gefinancierd door de Gegevensautoriteit Natuur.

Polen heeft munten uitgegeven met afbeeldingen van de Kleine hoefijzerneus *door: Peter Lina (phclina@telfort.nl)*

Munt 2 Zloty (Bron: www.wmcn.pl)
Kleine hoefijzerneus (foto: Rafał Szkudlarek, bron: www.oton.sylaba.pl)

In april van dit jaar heeft de Nationale Bank van Polen (Narodowy Bank Polski - NBP) twee munten uitgebracht met afbeeldingen van de Kleine hoefijzerneus. Beide munten zijn in Polen geldige betaalmiddelen.

Op 19 april verscheen in een oplage van 1,7 miljoen stuks een munt van 2 Zloty met op de keerzijde van de waardeaanduiding van de munt een afbeelding van een vliegende Kleine hoefijzerneus met op de achtergrond wat wolken waarin nog een kleine afbeelding van een Kleine hoefijzerneus te zien is. Rondom de afbeelding staat de tekst Podkowiec maly - Rhinolophus hipposideros. De munt is goudkleurig door de ' Nordic gold' legering (89% koper, 5% aluminium, 5% zink en 1% tin). Onze 10, 20 en 50 eurocent muntstukken zijn van dezelfde legering gemaakt. Het muntstuk heeft een doorsnede van 27,0 mm en weegt 8,15 gram. Iets groter en zwaarder dan het normale muntstuk van 2 Zloty.

Een paar dagen later, op 21 april, verscheen in een oplage van 100.000 stuks een munt van 20 Zloty met op de keerzijde van de waardeaanduiding een afbeelding van een ' opengewerkte' kopkant van een zolder met een grote afbeelding van een vliegende Kleine hoefijzerneus en twee kleine afbeeldingen van vliegende dieren van deze soort. Aan het dak en de wand van de zolder zijn nog 8 hangende Kleine hoefzijzerneuzen te zien. Op de achtergrond zijn de toppen van middelgebergte met op de voorgrond een huis te zien, waarmee het leefgebied van de Kleine hoefijzerneus in Zuid-Polen wordt bedoeld. Ook hier de tekst Podkowiec maly - Rhinolophus hipposideros. De munt is van bijna zuiver zilver (AG 925/1000), heeft een doorsnede van 38,61 mm en weegt 28,28 gram.

Er zijn maar weinig Europese landen die geldstukken in omloop hebben gebracht met afbeeldingen van planten en dieren. Alleen Kroatië heeft een permanente serie geldstukken met herkenbare afbeeldingen van planten en dieren, waaronder een muntstuk van 5 Kuna met op de keerzijde een afbeelding van een Bruine beer (Mrki medvjed). De muntstukken van 1, 2 en 5 Kuna tonen achter het waardecijfer een springende marter. Het woord kuna of een variant daarvan met een andere uitgang betekent in de Slavische talen marter; vroeger werden in veel landen onder meer martervellen als betaalmiddel gebruikt.

Munt 20 Zloty (Bron: www.wmcn.pl)

Kleine hoefijzerneus (foto: Andrzej Węgiel, bron: www.oton.sylaba.pl)

Korte nieuwsberichten en andere wetenswaardigheden

Verjagingsapparatuur voor vleermuizen
bron: Zoogmail 2010 nummer 2 door Tjeerd Kooij

Bij het tellen van een kolonie meervleermuizen was er bij de buren (vrijstaande huizen) op de detector elke keer een harde tik te horen. De buurvrouw kwam later nieuwsgierig naar buiten om te vragen wat we aan het doen waren. Na de uitleg vertelde ze trots dat ze zelf het jaar daarvoor de vleermuizen onder de pannen had gehad. Ze had daarop een ultrasone marterverjager opgehangen die goed werkte. De vleermuizen waren vertrokken. Dat was dus de tik die we hoorden bij de buren. Het lijkt dus te werken voor kolonies want ze waren snel weg (binnen 2 dagen) nadat ze het apparaat had opgehangen. Of het ook werkt voor foeragerende beesten is niet duidelijk. De buurvrouw wist niet dat dit bij wet verboden is. Controle is zo goed als onmogelijk, alleen voorlichting kan hierin helpen. Overigens zijn er sites te vinden op internet waar dit soort apparaten worden verkocht en worden aangeprezen voor het verjagen van vleermuizen.

Eerste vleermuizenbunker
bron: Zoogmail 2010 nummer 5 van de Flevopost

Wethouder Filip van As heeft woensdag de eerste vleermuizenbunker in Flevoland en misschien wel van Nederland in een woongebouw geplaatst. Hij deed dit bij de nieuw te bouwen jongerenappartementen aan de Cultuursingel in Biddinghuizen. Hij werd daarbij deskundig bijgestaan door twee bouwleerlingen van Mateboer. Met de handeling werd het hoogste punt van het nieuwe appartementencomplex voor starters aan de Cultuursingel in Biddinghuizen gevierd. Van As metselde een 'vleermuizenbunker' in, die straks in de top van het appartementencomplex wordt geplaatst. Hij zei benieuwd te zijn wat deze eerste vleermuisbunker voor gevolgen zal hebben voor andere bouwprojecten.'

Jan Nagel van Landschapbeheer Flevoland feliciteerde iedereen met deze eigen plek voor vleermuizen. Hij vertelde dat het goed is om bij bouwprojecten tijdig te beginnen met onderzoek, zodat de flora- en faunawet geen bouwplannen stillegt. 'Vleermuizen zijn erg handig voor het vangen van vliegen en muggen. En ze bezorgen eigenlijk geen overlast. Het is dus mooi dat ze een eigen plek hebben. En dat door een simpele oplossing waarbij de stenen in de muur iets worden ingekort zodat er een kleine nis ontstaat waarachter de vleermuizen kunnen slapen en er een paar rechtop worden gemetseld met een kleine kier ertussen zodat de vleermuizen er in kunnen vliegen.'

Directeur Truus Sweringa van Oost Flevoland Woondiensten (OFW) toonde zich bereid ook bij volgende nieuwbouwprojecten een vleermuizenbunker te metselen. Zij daagde natuur- en milieuorganisaties wel uit om OFW te informeren waar het zinvol is. Ook vertelde zij dat OFW reeds op een paar plekken voorzieningen bij woningen heeft aangebracht, zodat mussen kunnen nestelen. Mochten er naast mussen, zwaluwen en vleermuizen nog meer diersoorten zijn die nestelen in OFW-woningen, hoort zij dat graag. De tien startersappartementen in dit complex zijn speciaal voor één- of tweepersoons huishoudens.

Zoogdieratlas op Twitter en Hyves
bron: Zoogdieratlas Utrecht, nieuwsbrief 2010-5

Zoogdieratlas is ook te volgen op twitter (zoogdieratlas) en op Hyves (Zoogdiervereniging).

Korte nieuwsberichten en andere wetenswaardigheden

Nulwaarnemingen
bron: Zoogdieratlas Utrecht, nieuwsbrief 2010-5

In de vorige nieuwsbrief heb ik een aantal methoden beschreven waarmee zoogdieren geïnventariseerd kunnen worden. In principe is het voor de Zoogdieratlas voldoende om aan te geven dat je een soort op een bepaalde locatie hebt gezien of diens sporen hebt gevonden. De atlas wordt echter nog waardevoller als ook bekend is waar naar bepaalde soorten is gezocht, maar ze niet zijn gevonden; de zogenaamde nulwaarnemingen. Het inventariseren van vleermuizen per atlasblok, zoals beschreven in de vorige nieuwsbrief, voldeed hieraan. Dit kan natuurlijk ook voor de andere soorten worden gedaan. Er is – helaas – één probleempje. Op waarneming.nl en telmee.nl kunnen geen nulwaarnemingen worden doorgegeven. Dit is op te lossen door aan mij door te geven welk(e) gebied(en) je gaat onderzoeken of hebt onderzocht. Ik wil dan het volgende van je weten:

- de coördinaten van het kilometerhok (de x- en y-coördinaten van de linker onderhoek);
- naar welke zoogdiersoorten je hebt gezocht;
- wanneer je het veld in bent geweest (datum en tijd);
- welke inventarisatiemethode je hebt gebruikt;
- welke apparatuur/materialen (type bat detector, type muizenval e.d.) je hebt gebruikt;
- of je het kilometerhok volledig hebt onderzocht, i.e. alle plekken hebt bezocht waar je de doelsoort verwachtte;

Deze informatie moet je sturen naar dennis.wansink@zoogdierverenigig.nl.

De waarnemingen zelf voer je in via www.telmee.nl of www.waarneming.nl. Zet in het opmerkingenveld bij de waarneming dat je het kilometerhok systematisch op de waargenomen soort hebt onderzocht en de methode bij Dennis Wansink bekend is. Dan weet ik welke waarnemingen bij bovengenoemde gegevens horen.

Vleermuisstand herstelt zich
bron: Staatsbosbeheer, 31/05/10

Het gaat weer goed met de vleermuis in Nederland. Verschillende soorten vleermuizen zijn in aantallen explosief toegenomen de afgelopen jaren. Dat blijkt uit de jaarlijkse wintertellingen. Er zijn afgelopen winter zelfs vijftien keer meer franjestaarten en ingekorven vleermuizen geteld dan in 1986.

Vleermuizen hebben het jarenlang erg slecht gedaan in Nederland. In de periode van 1940 tot 1970 namen de aantallen vleermuizen sterk af door verstedelijking, intensievere landbouw en het verloren gaan van natuurterreinen.

De tekenen van herstel zijn hoopvol. Vleermuizen zijn namelijk vooral erg nuttig en ze doen geen mens kwaad. Vleermuizen zijn insecteneters en ze voorkomen met hun aanwezigheid insectenplagen in landbouwgebieden. Om te overleven eten ze bijna de helft van hun lichaamsgewicht per nacht. Tijdens een zomer betekent dit dat een gemiddelde vleermuiskolonie tientallen kilo's insecten verorbert.

bron: Staatsbosbeheer, 31/05/10

Korte nieuwsberichten en andere wetenswaardigheden

White-nose syndrome: Eurobats resolution
bron: Bat-e-bulletin, Issue 25, list@bats.org.uk <list@bats.org.uk>

Prof. Paul Racey and the Intersessional Working Group on white-nose syndrome have submitted a draft resolution for consideration at September's Meeting of Parties in Prague. In particular the draft resolution recognises that action is needed:

To prevent the North American strain from reaching European bat hibernacula,
To monitor European hibernacula for the presence of fungi growing on bats,
To refer any such fungi for appropriate mycological investigation,
If bat deaths occur, to limit the spread of the fungus by human agency.
Read draft resolution 6.7 in full.

White Nose Syndrome breidt zich uit in Amerika, Europees onderzoek in gang
bron: Zoogmail 2010 nummer 12 door Thijs Bosch (thijs@zoogdierwerk.nl)

Werd er half februari vanuit Amerika nog bericht dat White Nose Syndrome zich had uitgebreid naar Tennessee (http://batcon.org/index.php/media-and-info/latest-news/513-white-nose-syndrome-reaches-tennessee.html, ook bericht in Zoogmail 2010 08), inmiddels is de situatie alweer veranderd. Nog maar een kleine week geleden dook de ziekte op in Maryland (http://batcon.org/index.php/media-and-info/latest-news/518-white-nose-syndrome-confirmed-in-maryland.html), en het laatste nieuws is nu dat Ontario (http://batcon.org/index.php/media-and-info/latest-news/519-white-nose-syndrome-detected-in-ontario-bats.html) is bereikt. Inmiddels zijn al meer dan een miljoen vleermuizen het slachtoffer geworden van de ziekte, waar nog maar heel weinig grip op is. De Amerikanen maken zich vooral zorgen om het uitsterven van enkele zeldzame soorten. Een overzicht van de waarnemingen van en het onderzoek naar WNS is te vinden op de site van Bat Conservation International (http://batcon.org/index.php/what-we-do/white-nose-syndrome.html).

In Berlijn is overleg geweest over de Europese onderzoeksinspanning naar WNS. De Zoogdiervereniging ondersteunt dit, en daardoor is het nu mogelijk dat er monsters verzameld worden van vleermuizen met WNS. Mocht je een dier vinden met WNS-verdachte kenmerken (witte schimmel op de neus en/of vleugels, uitgedroogd, of zelfs in groepen buiten rondvliegend), maak dan zo mogelijk een foto van het dier, en neem contact op met ondergetekende. Meer informatie is te vinden op Vleermuis.net (http://vleermuis.net/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=249&Itemid=372).

Vleermuizen en prooilocalisatie
bron: Zoogmail 2010 nummer 5
In Science deze week het bericht dat vleermuizen naast hun doel richten om dat optimaal te lokaliseren. Zie de links voor het artikel, supporting online materiaal, een filmpje en zelfs een podcast met interview met de auteur.

Of online, via de volgende links:
Artikel. http://www.sciencemag.org/cgi/content/full/327/5966/701
SOM. http://www.sciencemag.org/cgi/content/full/327/5966/701/DC1/1
MOV. http://www.sciencemag.org/content/vol327/issue5966/images/data/701/DC1/1183310s1.mov
MP3. http://www.sciencemag.org/content/vol327/issue5966/images/data/701/DC2/701.mp3

Korte nieuwsberichten en andere wetenswaardigheden

Albino vleermuis gespot in Gelderland
Bron: www.nu.nl, 12 augustus 2010

AMSTERDAM - In Gelderland heeft een onderzoeker een albino vleermuis aangetroffen. Dergelijke vleermuizen worden niet vaak waargenomen, meldt de Zoogdiervereniging donderdag. Een witte vleermuis is niet per definitie een albino. Van de ruim duizend soorten vleermuizen in de wereld zijn twee soorten - in Midden- en Zuid-Amerika- van nature wit.

De huid van de albino vleermuis is erg bleek, maar de haren zijn donkerder dan die van een witte vleermuis. (Foto: René Janssen)

Vleermuizen vliegen langs de maan op rotondes
bron: www.tctubantia.nl, maandag 21 juli 2008

De vleermuis moet het dorpssymbool van Neede worden en bezoekers bijvoorbeeld op de rotondes begroeten. Deze 'vleermuizenkunst' is een initiatief van de Stichting Vleermuizendorp en de Needse ondernemers. Artists impression Bram Loman/Aditus

Vooralsnog bestaat de Needse vleermuizenkunst alleen in de computer. Al lijkt de digitale impressie van de rotonde in de Eibergseweg bijna levensecht - je moet twee keer kijken om te zien dat het niet gaat om een natuurgetrouwe foto, maar om een bewerking waarbij het kunstwerk digitaal op een afbeelding van het kruispunt is gemonteerd.
Als het aan de Stichting Vleermuizendorp Neede en de Ondernemersvereniging Neede (ONV) ligt, staan soortgelijke kunstwerken binnen afzienbare tijd op de beide Needse rotondes en bij de ingangen van het dorp. Het wachten is nu op toestemming van de provincie Gelderland. Zodra die binnen is, gaat de OVN aan de slag met het daadwerkelijke ontwerp.
De Stichting Vleermuizendorp is enkele jaren geleden opgericht door ondernemers en natuurliefhebbers met het doel Neede op de kaart te zetten als hét vleermuizendorp van Nederland. Het meest recente idee: bezoekers in Neede verwelkomen met vleermuizenkunst op de rotondes en bij de dorpsingangen opdat de vleermuis nog nadrukkelijker het dorpssymbool van Neede wordt.
Voorzitter Eric Groeneveld van de stichting Vleermuizendorp, eigenaar van het interieurarchitectenbureau Aditus, ontwierp het kunstwerk voor de rotondes samen met zijn collega Bram Loman. "Op het ontwerp kan nog geschoten worden", aldus Groeneveld. "Maar zoals het er nu uitziet is iedereen het ermee eens. De hoepels symboliseren de wassende en de afnemende maan en de vleermuizen vliegen er voorbij. De maan zie je van alle kanten als je op de de rotonde af rijdt." Voor de ingangen van Neede heeft hij kleinere kunstwerken in dezelfde stijl voor ogen.

De Stichting Vleermuizendorp heeft het idee voorgelegd aan de Needse Ondernemersvereniging, die nu werkt aan de daadwerkelijke uitvoering. "We vinden het wel mooi", zegt voorzitter Hielke Dijkstra. "De vleermuis moet een soort van icoon worden. Het idee van een themadorp spreekt iedereen aan. Daar kunnen de ondernemers weer op inspringen."
Als de toestemming van de provincie binnen is, buigt de OVN zich over het definitieve plan en de vraag hoe de kunst betaald moet worden. Dijkstra: "Het ontwerp is vrij simpel. Ik verwacht niet dat het de wereld gaat kosten."

Agenda

Vleermuisinventarisatieweekend Twente
Datum: juni/juli/augustus 2010
Locatie: Twente
Informatie: Henk Mellema, zoogdieratlas Overijssel mellema@natuurmilieu.nl

Indien nodig, wordt er een aanvullende cursus vleermuisinventarisatie en hantering batdetector verzorgd. In Overijssel willen we het vizier graag weer richten op de eventuele verdere verspreiding van de bosvleermuis. Exacte gegevens zullen volgen.

Verblijfplaatsen vleermuizen Rotterdam Kralingse Bos
Datum: Zaterdagochtend en zaterdagavond 26 juni
Opgave/organisatie : Anton van Meurs (favanmeurs@wxs.nl)
Organisatie: Zoogdierwerkgroep Zuid-Holland

Er zijn sinds vorig jaar aanwijzingen dat er in het Kralingse Bos zowel kolonies van rosse vleermuis als watervleermuis aanwezig zijn. In vroege de ochtend wordt er naar kolonies gezocht en deze worden in de avond geteld.

	A. M.		P. M.		Evening
22 August 2010 SUNDAY			registration		Welcome party
23 August 2010 MONDAY	K1	Symposia and/or contributed sessions in parallel	K2	Symposia and/or contributed sessions in parallel	Workshops - small symposia/ Sight-seeing in the city (optional)
24 August 2010 TUESDAY	K3	Symposia and/or contributed sessions in parallel	K4	Symposia and/or contributed sessions in parallel	Poster session
25 August 2010 WEDNESDAY	K5	Symposia and/or contributed sessions in parallel	The Conference EXCURSION (Bohemian Karst / Pribram / Krivoklat) evening party at Točník castle		
26 August 2010 THURSDAY	K6	Symposia and/or contributed sessions in parallel	K7	Symposia and/or contributed sessions in parallel	Merlin Tuttle on bats and bat conservation
27 August 2010 FRIDAY	K8	Symposia and/or contributed sessions in parallel	IUCN Bat SG open meeting	Concluding session and business meeting	Farewell party in Carolinum
28 - 30 August 2010 Post-Conference Excursions (A: S-Moravia, B: S-Bohemia, C: N-Bohemia) Optional, not included in fee					

Vleermuisvangweekend
Datum: don 12 t/m zon 15 augustus 2010
Locatie: n.v.t.
Informatie: *www.vleermuizenvangen.nl*

DIT WEEKEND GAAT NIET DOOR

Vleermuizenexcursie Meijendel en Berkheide
Datum: Vrijdagavond 20 augustus
Organisatie: Zoogdierwerkgroep Zuid-Holland
Organisatie : Bart Noort (bart@vleermuis.org)

Op vrijdagavond 20 aug. gaan wij het duingebied tussen Den Haag en Katwijk doorkruisen om te zien welke vleermuissoorten in welke dichtheden per habitatype voorkomen. Tijdige opgave is van belang (ook in verband met aanvraag van vergunningen).

XVth International Bat Research Conference

Datum: 23 t/m 27 augustus 2010
Organisatie: International bat research committee
Locatie: Praag, Tsjechië
Kosten: € 250
Contact: Ivan Horacek
E-mailadres: ibrc@ibrc.cz
Website: 15th International Bat Research Conference

Toelichting: The 15th International Bat Research Conference will take place in August 2010 in Prague, Czech Republic. The first announcement on the event is now available at the web page www.ibrc.cz. We believe that the Prague Conference will become a successful contribution to the tradition of the international bat research meetings and a pleasant platform for vivid discussions and onset of new ideas on the topics of common interest.

The web page (www.ibrc.cz) provides basic information including the preliminary program framework drawn with essential help from the Scientific Committee of the Conference. The major bulk of the program wait for your contributions and proposals, of course. The details concerning that matter are at the web page. We will greatly

Agenda *vervolg*

appreciate a simple preregistration (just your e-mail address sent to ibrc@ibrc.cz - e.g. via Feedback button at the web page, which will enable us to inform you on fresh conference news just immediately).

RAV-soorten en (vleer)muizen Inventarisatiekamp Terschelling
Datum: 23 t/m 28 augustus
Organisatie: WVOF (RAVON) / Zoogdiervereniging
Locatie: Terschelling, hele eiland
Kosten: Gratis, wel deel overtocht en eigen eten en drinken betalen
Contact: John Melis
E-mailadres: johnmelis@chello.nl
Telefoon: 06-46524630
Website: www.zoogdiervereniging.nl

Programma:
WVOF Terschelling 2010
(RAVON/Zoogdiervereniging) Reptielen-, Amfibieën-, Vissen-, Vleermuizen-, Muizen-kamp
23 t/m 28 augustus 2010 (week 34)
In de week zullen we naast vissen met schepnetten, ook veel aandacht geven aan amfibieën en reptielen. We zullen ook amfibieënfuiken gebruiken Ook komen de zoogdieren uitgebreid aan bod en gaan we ons speciaal richten op vleermuizen met bat detectors en op muizen met livetraps. Je hoeft niet aan alles deel te nemen en je hoeft geen expert te zijn. Ook mensen met kennis van andere disciplines zijn van harte welkom. We gaan ongetwijfeld mooie dingen bevestigen en ontdekken, maar we gaan ook gewoon veel plezier hebben. Deze week staat open aan maximaal 20 man.

Vleermuisvangweekend
Datum: 16 t/m 19 september
Organisatie: Zoogdiervereniging
Locatie: Nadere informatie volgt via www.vleermuizenvangen.nl
Opgeven: Mail naar cursusteam@vleermuizenvangen.nl
E-mailadres: cursusteam@vleermuizenvangen.nl
Website: www.vleermuizenvangen.nl
Prijsindicatie: volgt via www.vleermuizenvangen.nl.

Programma:
Donderdag 16 t/m zondag 19 september vleermuisvangweekend
Op dit weekend zal er in en/ of voor winterobjecten gevangen worden. Het programma is vergelijkbaar als het programma van het weekend in het Vijlenerbosch in juni; enkel wordt er nu geen praktijkervaring opgedaan in het inventariseren van vleermuizen met mistnetten in bosgebieden. Tijdens dit weekend zullen er meer vroegzwermende soorten als Brandts vleermuis gevangen worden dan tijdens het tweede weekend waarin de nadruk meer zal liggen op mogelijk Bechsteins vleermuis, maar zeker op franjestaart en ingekorven vleermuis.

Extra toelichting: De cursus is voor zowel beginners als gevorderden. Ook voor zelfstandig vangers is het een goede herhaling.

Monstertocht Bollenstreek samen met NOZOS
Datum: Zaterdagavond 2 oktober Organisatie: Zoogdierwerkgroep Zuid-Holland
Opgave: Kees Mostert (kmos@xs4all.nl)

Op zaterdagavond 2 oktober gaan wij, samen met de NOZOS in aangrenzend Noord-Holland, de Bollenstreek inventariseren op vleermuizen.

Cursus herkennen vleermuiswaarden Quickscans (2 dagen)
Datum: 4 t/m 11 oktober
Organisatie: Zoogdiervereniging
Locatie: Driebergen-Zeist
Kosten: 650 eur. incl. cursusmateriaal, koffie, thee en lunch
Contact: Roline Eikelboom
E-mailadres: secretariaat@zoogdiervereniging.nl
Telefoon: 024 - 7410500
Website: www.zoogdiervereniging.nl
Extra toelichting: hoe bepaal je nou aan de hand van de kenmerken van een gebouw, laan of een heel plangebied dat er vleermuiswaarden aanwezig kunnen zijn? Waar kun je dat aan zien? En hoe maak je dat begrijpelijk voor de opdrachtgever? De workshop Herkennen van potentiële vleermuiswaarden gaat uitgebreid op deze vragen in.

Agenda *vervolg*

Programma:
Deze nieuwe workshop is gericht op (veld)medewerkers en ecologen van ecologische adviesbureaus en overheden die met vleermuizen, ingrepen en wetgeving te maken krijgen. De workshop is tevens bruikbaar voor ambtenaren die het kader van de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO) de noodzaak van onderzoek naar vleermuizen moeten bepalen.

Tijdens de workshop leren medewerkers van (ecologische) adviesbureaus hoe ze overdag van een object of gebied de potentiële waarden voor vleermuizen zo goed mogelijk kunnen inschatten. De workshop bestaat uit 2 dagen (4 en 11 oktober) waarbij theorie- en een praktijk gecombineerd worden.

Vlen-dag
Datum: zaterdag 30 oktober 2010
Informatie: volgt
Organisatie: Vleermuiswerkgroep Nederland
Beschrijving: de Vlen-dag is een dag vol lezingen over vleermuizen, vleermuisonderzoek en andere vleermuis-wetenswaardigheden. De Vlen-dag is ook een dag, waarop alle personen met interesse voor vleermuizen elkaar kunnen ontmoeten. Naast lezingen zijn er posters en een natuurboekenmarkt.

Cursus vleermuizen en Planologie (3 dagen)
Datum: 3 t/m 17 november
Organisatie: Zoogdiervereniging
Locatie: Natuurplaza Nijmegen
Kosten: 900 eur. incl. cursusmateriaal, koffie, thee en lunch
Contact: Roline Eikelboom
E-mailadres: secretariaat@zoogdiervereniging.nl
Telefoon: 024 - 7410500
Website: www.zoogdiervereniging.nl

Doel
Cursisten beschikken na afronding van de cursus over actuele kennis van ecologie en landschapsgebruik van de Nederlandse vleermuizen, de wetgeving, vleermuis-inventarisatiemethoden en kunnen deze kennis inzetten in hun eigen situatie.

Doelgroep
De cursus is gericht op (veld)medewerkers van ecologische adviesbureaus, ecologen en projectleiders van m.e.r.-bureaus, en ecologen, projectleiders en planologen van overheden die met vleermuizen, ingrepen en wetgeving te maken krijgen. Doordat zowel opdrachtgevers als opdrachtnemers deelnemen ontstaat een unieke leersituatie.

Vernieuwde inhoud
Bij iedere cursus Vleermuizen en planologie wordt de inhoud aangepast aan de meest actuele inzichten en ontwikkelingen. Naast herziening van het toetsingskader van Dienst Regelingen (ontheffingen versus positieve afwijzing) worden in deze cursus ook de consequenties van de WABO ('omgevingsvergunning') belicht.

Cursusleiders
Herman Limpens, Johannes Regelink (Zoogdiervereniging)

** Bij voldoende aanmeldingen wordt, op een nader te bepalen datum in december, nog een cursus georganiseerd.*

- advertentie -

BioQuip

Het adres voor vleermuisdetectors

Tevens veerunsters en zoogdiervallen

E. de Boer van Rijkstraat 13
2331 HH Leiden

tel.: 071 -531 49 79
fax: 071 -576 62 68
e-mail: bioquip@zonnet.nl
website: www.bioquip.nl

ook tijdens de avonduren bereikbaar

Adressen

Vleermuiswerkgroep Nederland-VZZ
Secretaris: Anne Jifke Haarsma, tel: 06 - 16392155, Rijnlaan 153, 2105 XM Heemstede.
Publiciteit en Ledenadministratie: Saskia Roselaar, saskiaroselaar@hotmail.com.
Overige bestuursleden: René Janssen, tel: 06-45454914, Leonie de Kluys, tel: 06 - 41482817, Carolien van der Graaf, tel: 070 - 8892222, Annemieke Ouwehand, tel: 026-4951448, www.vleermuis.net, e-mail: vlen@vleermuis.net

Zoogdiervereniging
Oude Kraan 8, 6811 LJ Arnhem, tel: 026 - 3705318, fax: 026 - 3704038, site: www.zoogdiervereniging.nl, e-mail: info@zoogdiervereniging.nl
Antwoordnummer 1380, 6800 VC Arnhem
e-mail: zoogdier@zoogdiervereniging.nl
Wintertellingen: Vilmar Dijkstra, e-mail: v.dijkstra@vzoogdiervereniging.nl
Databankbeheerder: Martijn Vanoene zoogdier@zoogdiervereniging.nl of martijn.vanoene@zoogdiervereniging.nl

Provinciale Werkgroepen

Friesland: **Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF)**
Coördinator: Teddy Dolstra, tel: 0621 - 686354, Zuiderweg 10, 8395 KV Steggerda, e-mail: Suchbistenwurkgroep-fff@hetnet.nl

Groningen: **Vleermuiswerkgroep Groningen**
Contactpersoon: Klarissa Nienhuys, van Speykstraat 16, 9726 BL Groningen, 050-312 0741, e-mail: klnienhuys@zonnet.nl

Drenthe: **Vleermuiswerkgroep Drenthe (VLED)**
Provinciaal coördinator: Reinier Meijer, tel: 0592 - 372359, Zwartwatersweg 103, 9402 SM Assen, e-mail: vled@vzz.nl

Overijssel: **ZWG- Overijssel**
Secretariaat: p/a N & M Overijssel
Contactpersoon: Nico Driessen, tel: 038 - 4250960, Stationsweg 3, 8011 CZ Zwolle, e-mail: n.driessen@natuurmilieu.nl

Vleermuiswerkgroep Deventer
Contactpersoon: Tom Dekker Molenweg 69 7431BH Diepenveen, tel: 06 54623388, e-mail: tom@imd-ma.nl

Gelderland: **VLEGEL**
Secretaris: Hans Hartvelt, tel. 0318-430898, Lijsterbeslaan 7, 6721 CW Bennekom, e-mail: secretariaat@vlegel.org
Wintertellingen: Gerhard Glas, tel. 026-4432879

Flevoland:
Contactpersoon: Jeroen Reinhold, tel: 0320 - 231971, Archipel 35-44, 8224 HK Lelystad, e-mail: reinhold@landschapsbeheer.net

Noord-Holland: **NOZOS**
Contactpersoon: Joy de Wit, tel: 020 - 6974518, Veldhuizenstraat 82, 1106 DH Amsterdam, e-mail: wittrans@xs4all.nl

Gooise Vleermuiswerkgroep (GVW)
Contactpersoon: Paul Keuning, p.keuning@tiscali.nl
website: www.gooivleer.tk

Zuid-Holland: **ZWG- ZH**
Contactpersoon: Kees Mostert, 015-2145073
Palamedestraat74, 2612 XS Delft, info@zwgzh.nl

Utrecht: **VLEU**
Contactpersoon: Eric Jansen, tel: 030 - 2722644, Vermeulenstraat 164, 3572 WT Utrecht, e-mail: eajansen@zonnet.nl
Monitoring: Zomer Bruijn, tel: 033 - 4622974), Nieuwstraat 23, 3811 JX Amersfoort

Noord-Brabant: **VWG-NB**
Contactpersoon: Fraqns Hijnen
Wintertellingen: René Janssen
Kastencoördinator: Erik Korsten, Chiel Simons
vleermuis.brabant@planet.nl

Vleermuisstichting Noord Brabant
Contactpersoon: Ad van Poppel, tel: 013 - 4552030, Griegstraat 449, 5011 HL Tilburg

Limburg: **ZWG-NHGL**
Contactpersoon / monitoring: Ludy Verheggen, tel: 043 - 3641166, Lijsterbeslaan 22, 6241 AN Bunde, e-mail ludy.verheggen@vzz.nl
Wintertellingen mergelgroeven: Jos Cobben, tel: 043 - 3252776
Netwerk Klachtenafhandeling IKL: Jan Kluskens, tel: 0475 - 386430

Zeeland: **ZWG- Zeeland**
Contactpersoon: Nanning-Jan Honingh (tel: 0113 - 548119) Schoondijksedijk 35, 4438 AE Driewegen, e-mail: nanning-jan.honingh@slz.landschapsbeheer.nl